

VALORILE ȘI LIBERTATEA DE CONȘTIINȚĂ

Conf. univ. dr. Alexandru LEORDEAN

Universitatea Al. Ioan Cuza, Iași

aleordean@yahoo.com

Abstract: Values and Freedom of Conscience

People mainly manifest their freedom of conscience by promoting their values, by conveying their beliefs, by expressing their trust (faith) in something or someone. At a personal level, freedom of conscience also manifests itself by adhering to another person's opinions, to the teachings of a renowned authority in a certain field of knowledge, including here the area of the sacred thought. Among these manifestations of one's freedom of conscience we do not exclude doubts regarding certain values, skepticism regarding some cultural hierarchies, the hope that humbleness will help us achieve a better understanding of our spiritual core. These spiritual means will help us explore in more depth the internal mechanism of manifesting freedom of conscience, be it seen in the process of becoming acquainted with the world, the human soul, or the depths of freedom of conscience.

Keywords: manifestation of freedom of conscience, including values, sacred thought, humbleness, the internal mechanism of freedom of conscience

---

Introducere

Modalitățile principale prin care cineva își manifestă libertatea de conștiință sunt acelea ale promovării unor valori, ale susținerii unor convingeri, ale exprimării încrederii (a credinței) în ceva sau în cineva.

De asemenea, libertatea conștiinței individuale se manifesta și prin aderarea la opiniile altuia, la învățăturile unei autorități consacrate într-un domeniu al cunoașterii, inclusiv la cele din domeniul cugetării sacre.

Nu excludem dintre formele de manifestare a libertății de conștiință nici îndoielile cu privire la unele valori, scepticismul cu referire la

anumite ierarhii culturale, speranța că vom înțelege mai bine esența noastră sufletească prin smerenie.

Cu ajutorul acestor mijloace spirituale vom încerca să pătrundem mai adânc în mecanismul intern de manifestare a libertății de conștiință, indiferent ca ea lucrează în planul cunoașterii lumii, a sufletului omenesc, sau în profunzimile conștiinței religioase.

Moduri de manifestare a libertății de conștiință

Caracteristica fundamentală a ființei umane este dată de manifestarea ei în libertate atunci când își întemeiază idealuri, când își consolidează convingeri, când argumentează în susținerea sau în combaterea unei opinii, a unei păreri. Punerea în acțiune a potențialului de libertate încorporat omului nu duce însă la comportamentul acțional sau de gândire de a face pur și simplu ceea ce vrea el să facă. Libertatea de conștiință nu poate fi concepută ca un libertinaj în expunerea ideilor, în susținerea unor opinii sau convingeri, în comportamentul social sau chiar în ceea ce privește vestimentația. Avem în vedere chiar și libertinajul elaborării unor doctrine acționale nihiliste sau anarhice, care se opun unor valori morale supreme, care contrazic regulile conviețuirii civilizate.

Manifestarea libertății de conștiință la nivel individual se realizează printr-o îngustare, printr-o restrângere a anarhiei în gândire, în exprimarea convingerilor, în fundamentarea acțiunilor sau în luarea deciziilor.

Cum poate omul care gândește să-si exprime cunoștințele, convingerile și opiniile în maniera libertății sale de conștiință, fără să cadă în forme anarhice de cugetare?

Cred că în istoria manifestărilor de conștiință de-a lungul ultimelor milenii s-au conturat trei modalități principale de exprimare a libertății de conștiință cu privire la cunoașterea mediului înconjurător, a profunzimilor sufletului omenesc și a lumii transcendente.

O primă formă de manifestare a libertății de conștiință este cuprinsă în **gândirea mitică**, transpusă în mituri, în metafore, iar adevărul ca poveste se poziționează în centrul conștiinței mirării omului în fata minunilor lumii. Așa se prefigurează libertatea de conștiință în forma mitologiilor, a ritualurilor mitologice, a cunoașterii metaforice la diferite grupuri etnice sau popoare precreștine. Dar gândirea mitică nu-și

diminuează manifestările în exercitarea libertății de conștiință, ea se prelungește în miturile moderne, în forme artistice de transpunere a profunzimilor spirituale și în interferențe cu unele valori ale cugetării sacre (Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu).

A doua modalitate de exprimare a libertății de conștiință a individului s-a conturat încă din zorii civilizației terestre, alături de formele gândirii mitice, și a luat forma unor expresii descriptive mimetice, completate apoi prin experimente organizate după rigorile gândirii empirice. Aceste modalități de manifestare a libertății de conștiință, adică ideile noi despre lumea fizică și sufletul omului, încep încă din Antichitate să fie validate din perspectiva unor *criterii valorice* care nu erau implicate mai devreme în gândirea mitică. Se pune astfel problema dacă produsele, fructele manifestării libertății de conștiință în această nouă modalitate, botezată *cunoaștere științifică*, se supun valorilor de adevăr și a celei de necontradicție (Socrate, Platon, Aristotel). Libertatea de conștiință, expresiile cunoașterii individuale încep să se supună unor criterii de validare și sunt verificate din perspectiva adevărului și a noncontradicției ca valori supreme în cunoaștere și în exercitarea dreptului libertății de conștiință. Odată cu supunerea expresiilor libertății de conștiință unor exigențe valorice se construiesc și instrumentele intelectuale utilizate în validarea faptelor de cunoaștere ca expresii ale exercitării acestei libertăți (definiția, raționamentul, demonstrația). Utilizarea dreptului de libertate a conștiinței nu mai e lăsat la bunul plac al celor care credeau în dibăcia de a demonstra orice, în utilizarea paradoxului și a sofismelor pentru dovedirea libertății lor de conștiință (Platon în *Sofistul*, Aristotel în *Respingerile sofistele*). De acum încolo, în manifestarea libertății de conștiință, au fost introduse valori care au mai temperat manifestarea libertății de conștiință a vânzătorilor de iluzii, a falsificatorilor prin cuvinte ai realității. Pe parcursul a două milenii, aceste valori raționale au tot fost perfecționate, au fost adecvate obiectului cercetat, deducția și raționamentul teoretic ne-au adus aplicații tehnologice în domeniul energiei, al comunicării și informaticii, în domeniile medicinei și sănătății. Aceste progrese sunt datorate manifestării libertății de conștiință a elitelor omenirii în domeniul gândirii umane. Totuși, în procesul îndelungat de cunoaștere a lumii, mai ales pe dimensiunea spirituală a ei, au rămas multe întrebări fără răspuns,

deși mulți pământenii și-au folosit, poate uneori abuziv, libertatea de conștiință în domeniul cunoașterii și acțiunii.

Rămâne astfel un câmp larg pentru o altă modalitate, cea de-a treia, de manifestare a libertății de conștiință. Acest gen de exprimare a libertății de conștiință o reprezintă **cugetarea sacră, gândirea religioasă.**

Dincolo de cunoașterea și știința actuală, ne manifestăm libertatea de conștiință întrebându-ne ce este credința religioasă, dacă este ea o modalitate de cunoaștere sau o trăire intensă alături de rațiune. Ne exprimăm libertatea de conștiință și asimilăm credința cu o convingere, cu o încredere nemărginită în valorile supreme ale oamenilor: adevăr, iubire, milă, frumos, fericire, dreptate, optimizarea vieții, lipsa suferinței, sănătate, viața veșnică. Credința religioasă este o formă de manifestare a libertății de conștiință, o permanentă căutare în consolidarea încrederii și înlăturarea îndoielii.

Mecanismul intern al libertății de conștiință

Nu ne naștem învățați și nici cu credința religioasă în minte și în suflet, ci doar cu potențialitatea căutării căii adevărului, a credinței. Dacă ne referim la credință, ea este, într-o astfel de concepere, o credință în devenire, în împlinirea ei pe măsura ce asimilăm și practicăm valorile credinței. Întemeierea credinței nu se face ușor, ci prin jertfă, prin renunțări și consolidarea virtuților credinței. Apoi credința devine calea înspre fericire, spre împlinirea spirituală a ființei umane.

În consolidarea acestei căi, eu cred că recurgem din ce în ce mai mult la cunoașterea rațională, la cunoștințele bazate pe valorile morale, artistice, juridice ca să ne fundamentăm conștiința religioasă, inclusiv credința. În felul acesta înțelegem mult mai bine esența unor schimbări propuse prin reformări ale credinței religioase de-a lungul timpului. În esență, **aceste interferențe ale unor idei din diverse domenii ale cunoașterii umane cu principiile credinței reprezintă forme de manifestare a libertății de conștiință.** Dacă rămânem închistați într-o credință imuabilă, riscăm să ne pierdem credința. Pe de altă parte, atât educația în sensul binelui, al omeniei, cât și conștientizarea principiilor credinței religioase pot schimba destine și produce cotituri dinspre o conștiință

libertina și impregnată de vicii spre o conștiință liberă și consolidată pe cerințele binelui, a înțelegerii și iubirii față de semen.

Nu este lipsită de interes nici interpretarea textelor fundamentale ale credinței, interpretare perfecționată prin analizele hermeneutice. Această cale a interpretării, a găsirii unor semnificații mai profunde este și ea o formă de manifestare a libertății de conștiință. Găsim instrumente ajutătoare punerii în acțiune a libertății de conștiință religioasă în semiotică, în lingvistica generală, în neoretorică. De aceea, consider că ne putem consolida credința prin cunoaștere rațională, prin gândire evaluatoare și ierarhizarea valorilor asumate. Cunoașterea științifică este putere, fiindcă omul poate folosi azi forme și surse de energie imense, tehnologia informației ne-a multiplicat capacitățile de informare și potențialul de raționare. Devenim mai puternici în cugetare și acțiune, mai bogați, poate chiar și mai sănătoși, dar asta nu trebuie să ne facă mai răi, mai lacomi, mai egoiști, mai nedrești, mai porniți să-i eliminăm pe unii dintre semenii noștri pe motiv că aceștia sunt diferiți de noi.

Libertatea de conștiință și exprimarea ei prin formele arătate nu trebuie să ne separe, să creeze prăpastii între oameni, să semene dezbinare și confuzie de valori, să cultive scepticism și neîncredere.

Aici, cred eu, intervine credința religioasă în scopul armonizării valorilor, a aspirațiilor umane prin susținerea celor mai acceptate valori ale civilizației umane și prin diminuarea împrejurărilor de manifestare a viciilor. Credința este putere, puterea spirituală prin care ne fundamentăm aspirațiile, idealurile și scopurile materiale. Prin credință ne putem influența spiritual, pe noi și pe ceilalți, ne putem transforma în oameni mai buni, mai cu omenie și respect față de ceilalți, putem face lucruri minunate cu esența divină (pe care însă nu o cunoaștem îndeajuns), dar cu multă probabilitate, o orientare din ce în ce mai umană (eventual orientată de credința în divinitate).

În viața reală, oamenii consideră ca fiind valoroase lucruri precum încrederea, bunătatea, îngăduința, ajutorarea celui aflat în nevoi, supunerea și smerenia, căința, iertarea, toate acestea cumulându-se într-un ideal focalizat pe fericire, pe starea de bine, pe lipsa de întristare și durere, pe bunăstare, valori care induc anumite standarde pe care o persoană credincioasă ar trebui să le recunoască ca determinante pentru viața sa, pentru gândirea și spiritul său.

Anumite teorii filosofice de orientare umanistă (Personalismul, Fenomenologia, Structuralismul, Umanismul etc.) au ridicat problema dacă termenul „om” e un concept care oferă prin el însuși standardele de evaluare și valorizare pentru om. Din conținutul acestei noțiuni pot fi extrase caracteristicile esențiale care definesc ceea ce este un om. Fie direct, prin reflectarea asupra conceptului de „om”, fie indirect, prin reflectare asupra unor presupuse adevăruri necesare suplimentare despre ce este omul, au fost stabilite standardele pentru a ajunge la o înțelegere asupra a ceea ce trebuie să fie un om bun. **Înțelepciunea** practică în viață de un asemenea om considerat bun din punct de vedere moral duce la armonizarea dorințelor lui. Înțelepciunea poate fi considerată în acest mod ca un nivel înalt, superior de exprimare a libertății de conștiință. Un om considerat ca înțelept are conștiință consolidată pe valori umane, pe principii și norme („porunci”) validate de experiența multor comunități de-a lungul generațiilor și prioritizate pe o rațiune morală sau de credință care ne scapă în anumite amănunte. Omul care are o motivație morală, bazată în anumite împrejurări și pe credință, va face lucruri de un anumit gen, lipsite de egoism, având ca suport conștient, în ultima instanță, considerentul ca așa trebuie făcut. Această motivație morală presupune un **efort de voință** prin care omul moral și cu credință consideră interesele altora egale cu ale sale, iar uneori le pune mai presus de interesele proprii. Preocuparea pentru durerile altora mai mult sau egal în raport cu propriile dureri poate duce la jertfirea de sine, atitudine care semnifică una dintre înaltele manifestări ale libertății de conștiință susținută volitiv la nivel individual.

Aici este momentul să concluzionăm asupra cadrului mai larg care motivează comportamentul moral al omului.

Pe de o parte, au existat filosofii semnificative încă din Antichitate care au susținut că standardele morale, rațiunile a ceea ce trebuie să fie un om bun, au apărut și s-au consolidat în cadrul oferit de evoluția relațiilor umane și a concepțiilor despre bine, dreptate, cinste, adevăr. Omul își consolidează astfel motivația, voința, atitudinea față de celălalt prin armonizarea dorințelor în reguli, în coduri de conduită civilizată.

Pe de altă parte, stau ideile care găsesc în cadrul transcendent, dincolo de lumea empirică, acel lucru în vederea căruia a fost creat omul de o divinitate, adică dacă acesta, omul, își înțelege adecvat rolul în așezarea

fundamentală a lucrurilor, dacă va vedea că există anumite genuri specifice de scopuri care sunt numai ale lui și pe care el trebuie să le realizeze.

Dacă finalitatea celor două viziuni se suprapune esențial, atunci rațiunea morală bazată pe cunoașterea contemporană poate fi considerată ca o modalitate modernă unificatoare de manifestare a conștiinței libere.

Bibliografie

- ✦ Andrei Pleșu, *Parabolele lui Isus. Adevărul ca poveste*, Editura „Humanitas”, București, 2012.
- ✦ Cairns, Earle E., *Creștinismul de-a lungul secolelor. O istorie a Bisericii creștine*, Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 2007.
- ✦ Gaudin, Philippe (coord.), *Marile religii: Iudaismul, Creștinismul, Islamismul, Hinduismul și Budismul*, Editura LIDER, București, 1995.
- ✦ Van Loon, Hendrik Willem, *Istoria Bibliei*, Editura Milva, București, 1993.
- ✦ Walsch, Neale Donald, *Comuniune cu Dumnezeu. Un dialog neobișnuit*, Traducere Monica Vișan, Editura „For You”, București, 2001.
- ✦ Williams, Bernard, *Introducere în etica*, Traducere de Valentin Muresan, Editura ALTERNATIVE, București, 1993.
- ✦ White, Ellen, *Parabolele Domnului Hristos*, Traducere Valentin Rusu, Casa de Editura „Viață și sănătate”, București, 2006.